

Luni, 21 August 2006,
anul 5, nr 2

ziarul festivalului ProEtnica

AGORA

COMUNITĂȚILOR ETNICE

albanezi
armeni
bulgari
cehi
croați
evrei
germani
greci
italieni
macedoneni
maghiari
polonezi
romi
ruși lipoveni
ruteni
sârbi
slovaci
tătari
turci
ucraineni

---

români
aromâni

Foto: Georgia Gulea

ASOCIAȚIA
CENTRUL EDUCAȚIONAL INTERETNIC PENTRU TINERET
SIGHIȘOARA - SEGESVAR - SCHÄSSBURG

Italienii la Sighișoara

În zilele când nu e foarte multă lume, atmosfera încântătorului Burg medieval îndeamnă vizitatorul la visare. Turnul cu ceas, Piața centrală, Scara acoperită și Biserica din Deal sunt numai câteva dintre locațiile ce trebuie vizitate, iar dacă trecătorul dorește să afle câteva lucruri despre vechii locuitori (întemeietori) ai cetății Sighișoarei atunci trebuie să facă o plimbare prin Cimitirul din deal.

Dimpotrivă, cu ocazia evenimentelor festive, întreaga atmosferă se animează umplându-se de turiști din toată lumea și de români dornici să cunoască latura sărbătorească a frumoasei Sighișoare. Cu aceste ocazii plimbarea prin cetate

este doar o opțiune de relaxare. Evenimente precum faimosul Festival Medieval și tot mai cunoscutul Festival al Minorităților "ProEtnica" sunt ocazii în care toată lumea se distrează. Atât interesantele reprezentații de pe scenele ce se amenajează, cât și tipicele localuri îl determină pe vizitator să se bucure cât mai mult de timpul petrecut în Sighișoara.

Ediția cu numărul șase a festivalului "ProEtnica" sperăm să fie din nou o ocazie în care minoritățile să arate tot ce au mai reprezentativ și mai bun, oferind celor care vin să urmărească festivalul amintiri plăcute și elemente educative despre propriile lor valori culturale.

Italienii din România, reprezentați de Asociația Italianilor din România "RO.AS.IT" vin în această ediție a festivalului "ProEtnica" printre cei mai numeroși și mai bine pregătiți. Binecunoscutul grup de dansuri "Di nuovo insieme" de la Iași are două reprezentații pe scena festivalului, sâmbătă 19 august și duminică 20 august. Corul de la Craiova va evolua miercuri 23 august iar formația corală de copii de la Albeștii de Muscel pe 22 august va demonstra auditoriului cât de bine s-a pregătit pentru prima lor

apariție la un festival național de minorități.

Nici standurile și expozițiile nu vor lipsi, cei 4 artiști plastici ai noștri de la Oțelu Roșu și Timișoara își vor expune creațiile și, surpriză, vor și cânta live în formație de trio (chitară clasică, chitară electrică, clape și voce), melodii italiene, în cadrul secțiunii "Poetica ProEtnica".

Reprezentativitatea italienilor pe zone ale țării va fi bună iar repertoriile, îndrăznim să credem că vor încânta spectatorii.

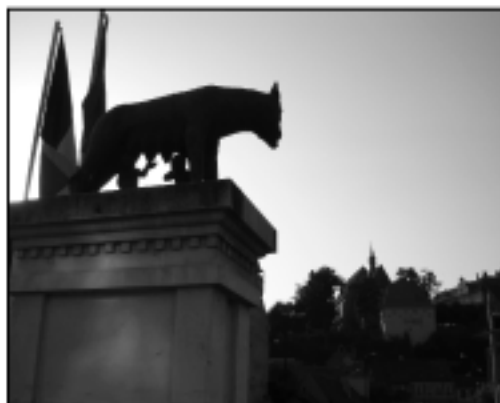
Vă invităm să ne urmăriți pe parcursul celor zece zile ale "ProEtnicii" și să ne transmiteți impresiile dumneavoastră pe Forumul Asociației Italianilor din România ce se află pe site-ul www.roasit.ro.

Valentino IULIANO

Lupoaica la datorie

În centrul Sighișoarei este o mică statuie a "Lupoaicei" - omagiu permanent al latinității poporului român. Se află chiar în centrul noii Sighișoare, la vedere, în mijlocul celei mai mari intersecții. Pe soclul stau scrise următoarele cuvinte "ALLA CITTA DI SIGHISOARA ROMA MADRE MCMXCII". De aici putem concluda că minunata cetate medievală este un loc unde latinitatea este la ea acasă. Această afirmație este susținută și confirmată de faptul că orașul este în relații foarte bune

cu multe orașe din Italia, cu câteva dintre ele fiind chiar înfrățit.

Nu trebuie pierdut din vedere faptul că burgul medieval este deja casa unui mare număr de cetățeni italieni care s-au stabilit aici fie pentru a începe o afacere, fie pentru a întemeia o familie, fie pentru ambele.

Pentru italieni, ca și pentru români, "Lupa" are o semnificație aparte. De aceea ne bucurăm mereu când o vedem, când ... ne salută. Așa cum a făcut-o evident și la ProEtnica 2006.

Valentino IULIANO

Naiul Georgiei - o reprezentatie inedita

Vineri pe scena festivalului ProEtnica Comunitatea Elenă din Braşov ne-a prezentat un tânăr talent - cu toţii am rămas uimiţi de prestaţia unei tinere artiste braşovene care, ieşind din tiparul reprezentaţiilor uzuale de pe scenă, a cântat şi ne-a încântat cu piesele sale.

Este vorba de Georgia Maria Gulea, membră a Comunităţii Elene din Braşov, mai precis a grupului de dansuri "Efhimos". La această ediţie a festivalului Georgia a încununat spectacolul oferit de grupul de dans mai sus numit şi de corul "Orfeas" cu un recital de nai, reuşind să antreneze mulţimea de oameni prezenţi în piaţa centrală a Sighişoarei la dans.

Experienţa pe care am aflat că a dobândit-o în turneele din ţări precum

Franţa, Grecia, Cipru, Belgia, Austria, sau Israel a făcut ca artista să acapareze audienţa cu naiul său, oferind un spectacol original.

Tânără artistă, studentă la Conservatorul din Bucureşti, ne-a explicat că atât melodiile interpretate vineri şi sâmbătă pe scena festivalului cât şi celelalte piese pe care le are în repertoriu sunt premiere interpretative - nemaifiind prezentate publicului la fascinantul instrument al lui Pan până acum. Câteva din frumoasele melodii cu care ne-au încântat în cele două apariţii ale sale sunt cuprinse într-un album ce a fost lansat la Braşov în 2004 şi care se numeşte "Georgia's panpipes" ("Naiul Georgiei").

Gulea Georgia Maria - nume pe care unii l-au auzit pentru prima oară cu ocazia acestui festival - nume care se va auzi cu siguranţă în viitor

Valentino Iuliano

Ziua naţională a aromânilor

Prin Recomandarea 1333/1997 a Consiliului Europei, graiul aromân a fost recunoscut de către Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, ca limba aromânilor.

Aromânii îşi au rădăcinile în Macedonia şi ei se consideră urmaşii lui Alexandru Macedon şi Filip al II-lea. După moartea lui Alexandru Macedon, Macedonia este transformată în provincie romană. Macedonia a rezistat sub trei imperii: Imperiul Roman, Imperiul Bizantin şi nu în ultimul rând,

Imperiul Otoman.

Sub domnia sultanului Abdul Hamid al II-lea, sultan al Imperiului Otoman, aromânii au fost recunoscuţi prima dată ca minoritate aparte de populaţiile musulmane şi nemusulmane din Imperiu.

Decretul, cunoscut şi sub numele de "Iradеаuа", a fost semnat la data de 23 mai 1905. Aromânii sărbătoresc astfel pe 23 mai Ziua Naţională a Aromânilor.

Ziua Naţională a Aromânilor a fost sărbătorită anul acesta sub motto-ul "Aromâni: Pretutindeni - Nicăieri". Această sărbătoare a fost celebrată la Sala Palatului unde au participat peste 3500 de aromâni din toată ţara.

Aromânii au defilat pe traseul Sala Palatului - Piaţa Victoriei, prin B-dul Magheru - Aviatori. Participanţii au defilat pe muzică tradiţională aromână, purtând tricouri inscripţionate "Fara Armânească". Unul dintre participanţi ne declara: "Facem acest marş pentru că suntem aromâni. Să vadă toată lumea

din Bucureşti adunarea noastră armânească. Vrem să arătăm românilor că trăim în aceeaşi ţară, şi că dorim să ne cunoaştem". Adunarea Generală a comunităţii a reunit aromâni din Constanţa, Tulcea, Slobozia, Călăraşi, Brăila şi Timişoara. Numai Filiala din Constanţa a comunităţii a avut peste o mie de reprezentanţi.

La final trebuie amintit faptul că aromânii au dat României personalităţi importante şi oameni de cultură (Ion Tugearu, coregraful şi primul balerin al Operei Române şi actorul Ion Caramitru), renumiţi sculptori (Cristian Bedivan, Pasima Dumitru, Mihai Tugearu, Cuşa Dumitru stabilit la Paris şi pictorul şi profesorul Alexi Nicolae). Toţi aceşti aromâni sunt membri ai Uniunii Artiştilor Plastici. De asemenea Gheorghe Hagi, regele fotbalului românesc se revendică cu mândrie de la "fara armânească".

Georgiana Tugearu

O floare din buchetul interetnic

Tulcea este un oraș cu tradiție, care nu uită că o mare parte a populației peștrițe ce locuiește aici (ruși- lipoveni, ucraineni, greci, armeni, italieni, germani, etc.) este de etnie turcă.

Rădăcinile le avem aici încă din perioada anilor 1417-1484, când otomanii aveau să cucerească cetate după cetate, Dobrogea, împreună cu Delta Dunării.

Cu toate că, după 400 de ani, la congresul de pace din Berlin (după Războiul de independență), s-au recunoscut României cele 10 districte ale Sangeacului de Tulcea, împreună cu Delta Dunării, turcii rămân în continuare pe aceste meleaguri, până în zilele noastre.

Tulcea este eșezată pe șapte coline (ca și Roma), cu configurația unui amfiteatru natural, cu deschidere la Dunăre. Aflat la porțile Deltei Dunării, de aici intră într-o lume minifică, unică în lume, cu sute de păsări, plante și animale.

Acesta este pe scurt colțul de rai, în care se află unul din cele mai puternice filiale

ale Uniunii Democratice Turce din România- FILIALA TULCEA.

Mulțumită UDTR, organul central din Constanța, avem un frumos sediu, cu vedere la Dunăre și foarte aproape de geamie. Aici ne desfășurăm activitățile socio-culturale, aici ne adunăm la bine și la greu.

Nu puțini au fost cei care ne-au călcat pragul, oameni politici, oficialități locale, oameni de afaceri, care au contribuit cum au putut la buna desfășurare a activităților noastre. D-1 deputat Ibrahim Iusein, care este și președintele filialei Tulcea, luptă din răspunerie ca această filială să fie mândria uniunii. Mulțumită domniei sale, ne-am făcut remarcăți, ca etnie, atât pe plan local, național, cât și pe plan internațional.

De Bayram sau alte evenimente, membrii etniei noastre se adună și sărbătoresc cu fast, iar sediul nostru, care este destul de mare, se dovedește a fi neîncăpător. Se pregătesc plăcintele tradiționale cu carne și brânză, se fac

badavale și sarailii, se cântă și se dansează, așa cum ne-au învățat bunicii și părinții noștri, iar noi atragem cât mai mulți tineri pentru a le preda ștafeta.

În speranța că v-am stărnit curiozitatea, vă așteptăm oricând să vă convingeți de realitatea celor relatate de mine.

Cader Abdula

Sărbători populare

Una din sărbătorile tradiției islamului este " AȘÛRE GÛNÛ" care se sărbătorește în a zecea zi din luna Muharem . Sărbătoarea de Așure are un caracter biblic transferat în perimetrul obiceiurilor și datinilor etno-religioase.

Este momentul în care personajul biblic, Noe, ajunge cu arca pe uscat și pregătește o mâncare făcută din ce alimentele rămăsesse fiecăruia în desagaț: fructe uscate și grăunțe de toate felurile.

Deasemenea se comemorează trecerea în rândul sfinților al lui Huseyin, în urma asasinării sale chiar în Geamie, în timpul unei slujbe confesionale. Acest Huseyin fiind feciorul lui Fatma, care era fata lui Hazreti Muhammed, Profet al Islamului.

Obiceiul spune că în această zi trebuie să ții post negru, să-ți cumperi ceva nou pentru casă și să fim buni, iertători și să oferim din puținul nostru celor bolnavi și săraci. Tot în această zi se pregătește Așure, preparat din stafide, smochine, năut, caise uscate, arpacaș, zahăr, nuci și se condimentează cu câteva boabe de piper și zeama de cuișoare. Este un preparat dulce,

care se împarte apoi rudelor vecinilor și oamenilor bolnavi.

O sărbătoare cu totul deosebită este pe data de 06 mai, când turcii omagiază venirea primăverii și trezirea naturii la viață. Această zi poartă numele de HIDIRELLEZ și provine din două nume proprii- Hizir, cel care trăiește pe uscat și Iliaz, cel care trăiește în apă. În noaptea de 5 spre 6 mai cei doi se întâlnesc pe malul unei ape, sub un trandafir Hizir poartă coroană de flori și papuci roșii, iar Iliaz, o haină din blană - conform legendei.

Înainte de această zi se obișnuiește să se facă, în casă și grădină, curățenia generală de primăvară. Deasemenea se pregătesc mâncărurile specifice acestei zile - colaci și plăcinte de toate felurile.

Această zi, pentru musulmanii din această zonă, este și zi de comemorare a celor plecați dintre noi în eternitate.

Câteva obiceiuri care se practică în această zi sunt: să

îngropi, în seara zilei de 5 mai, la rădăcina unui trandafir bani, pentru a avea câștiguri bănești și să stângi roua de pe frunze, dimineața pe 6 mai, cu care să frământăm aluatul pentru placinte, pentru a avea belșug în casă.

Seara se organizează serbări câmpenești, cu întreceri sportive, dansuri și voie bună. Ziua se încheie cu un picnic bogat, cu fel de fel de mâncăruri, pregătite cu drag de gospodinele turcoaise.

Cader Abdula

Obiceiuri și tradiții

După cum v-am promis, vă voi relata câteva din principalele zile pe care turcii nord-dobrogieni le sărbătoresc, în special din Tulcea.

Cele mai importante sărbători sunt RAMAZAN BAYRAM și KURBAN BAYRAM.

Cu o lună înainte de Ramazan Bayram, se intră în post. Timp de 30 de zile musulmanii postesc din zori și până la apusul soarelui. În această lună cel ce vrea să se apropie de Allah, va câștiga bunăvoința lui și pentru celelalte luni ale anului, deoarece aceasta este luna mării răbdări iar răsplata este intrarea în Rai.

Ramazanul este la început lunii pentru pomenirea morților, la mijlocul lunii pentru viață iar la sfârșitul lunii este pentru iertarea păcatelor. Acest post înseamnă abținerea de la mâncare, băutură, fumat și viață intimă în timpul orelor de post.

În cele trei luni premergătoare Ramazan Bayramului, credincioșii trăiesc mai cumpătat, evitând excesele de orice natură. Postul are menirea de a cultiva dragostea, frăția între oameni, buna înțelegere și armonia, cinstea și moralitatea, munca, curățenia sufletească, iubirea aproapei și a patriei. Ritualul postului este de fapt grija de trup și de suflet, constituie un act de pietate, supunere și recunoștință față de Allah-

creatorul, ce a trimis prin profetul Muhammed, cartea sfântă a musulmanilor-Koranul. Ramazan Bayramul mai poartă denumirea și de Şeker Bayram (sărbătoarea dulciurilor).

A doua mare sărbătoare a musulmanilor este KURBAN BAYRAMUL.

Ca în majoritatea religiilor, a aduce un sacrificiu înseamnă apropierea sufletului de forța divină, în cazul musulmanilor de Allah.

În vremuri îndepărtate, trăia un om sfânt Ibrahim, care își dorea foarte mult un copil. Ajuns la o vârstă destul de înaintată și văzând că nu i s-a împlinit visul, a rugat forța divină să-i dăruiască un copil. La 86 de ani, căsătorit fiind cu Hager- sclava oferită de faraonul Egiptului- Ibrahim devine tatăl unui băiat, căruia îi dă numele de Ismail. Când băiatul a împlinit vârsta de șapte ani, Allah-creatorul, pentru ai încerca credința lui Ibrahim, îi șoptește în vis că atunci când îl va ruga să aibă un copil acesta a promis că va sacrifica ce are el mai scump pe lume. Trezindu-se din somn, își dădu seama că ce are el cel mai scump pe lume, este Ismail. Cu durere în suflet îi povesti fiului despre visul avut. Pentru a demonstra cât sunt de credincioși, cei doi urcară pe un deal, unde urma să aibă loc sacrificiul. După prima

încercare, în care cuțitul nu a tăiat grumazul băitului, convins de credința lor, Allah îl trimite pe îngerul Gebraîl cu un berbec, care a fost sacrificat în locul băiatului. Acest sacrificiu se numește KURBAN, iar sărbătoarea care marchează acest eveniment- KURBANBAYRAM.

Pentru musulmani a aduce un sacrificiu înseamnă credință, supunere și iubire.

Zilele de Bayram încep dimineața cu rugăciunea de la Geamie, slujbă unde participă numai bărbații. Întorși acasă, cei mici sărută mâna celor mai în vârstă, ca semn de respect.

Apoi are loc ritualul sacrificiului, care de obicei este un berbec. Animalul sacrificat trebuie să fie perfect sănătos. După tăierea berbecului, din carnea rezultată se împarte 3/4 celor sărmari, orfani și oameni singuri, iar 1/4 se gătește acasă pentru care vin în vizită. Pe lângă această- kaurma, se servesc și dulciuri tradiționale turcești, cum ar fi baklava, kadaif sau saraylii. În zilele de Bayram, în primul rând trebuie să-ți vizitezi părinții și apoi celelalte rude, cei care sunt supărați trebuie să se împace iar cei cu stare materială mai bună să-i ajute pe cei năpăstuiți de soartă.

Așa se sărbătorește în părțile noastre Bayramul.

Cader Abdula

Ansamblul Tuna - Tulcea

Cum am putea să transmitem tradiția și obiceiurile etniei noastre, dacă nu ne mobilizăm și nu atragem cât mai mulți membri, dar mai ales tineri și copii.

Așa ne-a venit ideea, cam prin anul 1992, să alcătuim un ansamblu de tineri, căruia i-am dat numele, cum altfel, decât "TUNA", care în limba turcă înseamnă DUNĂRE.

Ansamblul TUNA este cel mai vechi ansamblu înființat în cadrul U.D.T.R. Așa cum am spus, un grup inimos de tineri au încercat, și au reușit, să reînvie tradițiile și obiceiurile nord-dobrogene, obiceiuri care cei drept se cam uitaseră. Din anul înființării și până în prezent s-au perindat în cadrul ansamblului multe generații care, deși plecați din localitate sau sunt prinși în treburile personale, tot mai trec pe la sediul filialei, să vadă dacă mai arde torța ce au aprins-o și au predat-o generațiilor

următoare.

Acest ansamblu a participat la numeroase festivaluri din țară și străinătate, cum ar fi:

- Peștișorul de aur-Tulcea
- Yafem-Yakova-Turcia
- Kirjali-Bulgaria
- Festivalul folcloric de

artă și tradiție populară- Otopeni

- Festivalul minorităților din Delta Dunării- Sulina

- Proetnica 2005- Sighișoara

- Festivalul interetnic al obiceiurilor și tradițiilor minorităților- Iași

Din primăvara anului 2005, ansamblul s-a îmbogățit cu un grup vocal, format din doamne de vârste și profesii diferite, dovedind astfel că arta nu are vârstă. Acest grup vocal și-a luat numele de

KAYNANALAR. Aceste deosebite doamne se străduiesc să transmită mai departe cântecele vechi turcești, culese de la bunicii și părinții noștri. Grupul vocal a avut prima ieșire, pe scena Teatrului Național din Iași iar recent s-a întors de la Festivalul Yafem din Yalova Turcia, unde au participat 28 de țări.

Despre tradițiile și obiceiurile, care s-au mai păstrat, vă voi vorbi în numărul următor

Cader Abdula

Croații în timpul și spațiul Românesc

Fereastră spre trecut (Scurt istoric)

Primul și cel mai vechi val de croați așezat în spațiul românesc în secolele XIII-XIV, este cel cunoscut sub denumirea de "carașoveni". Carașovenii sunt grupați în jurul celei mai vechi și celei mai mari localități, Carașova, populate de croați din România. Deasupra Carașovei străjuiesc ruinele cetății medievale a Carașovei (Caraso-fer-vari), cetate pe care localnicii o numesc "Iurski grat" (Cetatea turcului). Celelalte localități în care conviețuiesc croații carașoveni sunt: Lupac, Clocotici, Nermed, Rafnic, Vodnic și Iabalcea. Un număr de patru localități s-au contopit cu cele existente: Seliște, Gariște, Iasenovac și Tâlva. Până în a doua jumătate a sec. al XIX-lea populația croaților carașoveni, număra 10.000 de suflete. Astăzi, în urma a două migrații: una spre est și alta spre vest, acest număr a scăzut la aproximativ 6.500.

Al doilea val este cel din Lipova (jud. Arad) și Rekaș (jud. Timiș). Acest grup a imigrat în spațiul carpato-danubian în sec. al XVI-lea. Croații din Lipova au lăsat doar urme pe inscripții funerare, iar cei ce mai sunt urmașii lor s-au integrat în așezările urbane (Arad și Timișoara). Al treilea val s-a așezat în apropiere de Jimbolia la începutul sec. al XIX-lea, mai precis, în anul 1801, în localitățile Checea și Cenei. În Checea, croații au construit o stradă, cunoscută și în prezent sub numele de "Strada croată". Acest strat de croați provine

din familii nobile care au primit pământ în acest spațiu românesc, în schimbul pământului cedat pentru interesele militare majore ale imperiului, din care Croația a făcut parte. Grupul este originar din zona Turopolje.

Portul și tradițiile

Croații carașoveni au un port al cărui specificitate îi deosebește atât de celelalte grupuri, cât și de alte etnii care conviețuiesc în spațiul balcanic. Având la bază o variantă veche a portului croat, specific doar croaților originari din Bosnia, care conviețuiesc în apropierea orașului Pecs din Ungaria (satul Ata), evoluând în simbioză de secole cu portul românesc, și cu cel al altor neamuri, portul carașovenilor și-a afirmat specificitatea, putând fi considerat unic din acest punct de vedere, în zonă. Bogat în flora și izomorfe, specificitatea lui rezidă și în contrastul alb-negru, cu coloratură discretă.

Portul croaților din zona Timișului și-a păstrat structura esențială, influențată puternic de alte porturi cunoscute în Banat (maghiar, german etc).

Carașovenii, fiind și buni crescători de animale, au o bogată tradiție în domeniul oieritului și păstoritului, în timp ce la cei din Timiș, abundă tradiția gospodarilor de șes.

Nunta poartă amprenta obiceiurilor

cunoscute și în poporul din care s-au desprins, podoabele miresei și ale mirelui au semnificații simbolice cunoscute și de altor neamuri.

Cultura

Croații din România vorbesc trei tipuri de graiuri. Cei din grupul croaților carașoveni păstrează cele mai arhaice forme ale limbii croate vorbite, fapt care a atras atât cercetătorii

Portul copiilor din Carașova

din domeniul dialectologiei, cât și pe etnografi și istorici. Grupul din Rekaș are la bază un grai ștokavian cu puternice influențe bănățene, iar în Checea se folosește pronunția kaikaviană.

Învățământul public a luat ființă încă din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea prin grija călugărilor iezuiți, care au pus bazele școlilor confesionale în limba maternă. Cu mici excepții, învățământul în limba maternă a funcționat până în anul 1960, urmând o perioadă de întrerupere totală a acestuia. După 1990 în Carașova se reînființează secții în limba croată, iar la ora actuală funcționează Liceul bilingv româno-croat, de pe băncile căruia a ieșit în anul 2000 prima promoție de absolvenți. Limba maternă, ca obiect de studiu, se învață în toate unitățile școlare. Din rândul comunității croate au activat și activează profesori universitari, avocați, mai mulți preoți, profesori cu studii superioare, absolvenți ai institutelor de diferite specialități. Până la ora actuală peste treizeci de tineri au urmat cursuri ale învățământului superior la Zagreb, în Croația. Mulți dintre absolvenți își valorifică cunoștințele la catedrele de limba croată în cadrul comunității.

Ruinele Cetății din Carașova

Confesiunea

Croații din România, ca și de altfel toți croații din lume, sunt de rit romano-catolic și venerază pe Maica Domnului. În toate localitățile sunt construite biserici. Construcția de biserici a început în a doua jumătate a sec. al XVII-lea și s-a încheiat în decada a opta a secolului nostru, trei dintre biserici fiind construite în perioada comunistă. Confesiunea, portul, limba și tradițiile, conferă comunității croate individualitatea și specificitatea etnică, pe

care au conservat-o în pofida izolării și influențelor firești ca urmare a conviețuirii în simbioză multiethnică. Un rol deosebit l-a avut în acest proces biserica, învățământul și relativa omogenitate etnică.

Ocupațiile

Croații carașoveni fiind așezați în zona muntoasă, au îmbrățișat creșterea animalelor și pomicultura, lăsând în urma lor o cultură considerabilă în acest domeniu, îmbinată cu tradițiile

pământului în care conviețuiesc de secole. Cei din șesul bănățean și-au câștigat renumele de buni viticultori și agricultori. Carașoveni și-au încercat îndemânarea și în olărit, dezvoltând un stil specific, deosebit de cel din Biniș(Banat). Cultura materială, după cum era și firesc, s-a integrat cu cea bănățeană, încât se poate vorbi de un stil specific în arhitectură, în aranjarea interioarelor etc.

prof. Mihai Radan

Programul comunității evreiești la ProEtnica

Federația Comunităților Evreiești din România ia parte la ProEtnica 2006 cu o serie de programe care includ spectacole de muzică instrumentală și cor, expoziții de carte și conferințe. Dr. ing. Jose Blum, șeful sectorului Cultură, Artă, Știință al FCER, coordonează, ca și în anii trecuți, programul general pe care îl prezintă la Sighișoara această etnie. Corul comunității evreilor din Brașov vine în acest an să încante un public care a devenit deja cunosător în domeniu. Cei 22 de membri ai grupului din orașul de la poalele Tâmpiei s-au decis să aducă în acest an un repertoriu variat, care va fi prezentat duminică, 20 august, pe scena festivalului. Un alt moment important îl reprezintă masa rotundă cu tema "Ecumenismul - misiune și impact în viața poporului român și a minorităților naționale", în

cadru la care va conferenția dr. Harry Kuller (joi, 24 august, ora 11.00).

Președintele FCER și, totodată, deputatul acestei comunități în Parlamentul României, dr. Aurel Văiner, a ținut și în acest an să ia parte la acest interesant eveniment cultural, ce a devenit deja o tradiție pentru mediile cetate a Sighișoarei. Domnia-sa a încurajat și a sprijinit această manifestare și la ediția sa precedentă, în cadrul căreia s-a implicat în secțiunea destinată conferințelor pe teme ce interesează în mod acut grupurile etnice din România.

După ce anul trecut, formația de muzică Kletzmer de la Chuj Napoca s-a bucurat de un public numeros în cele câteva apariții pe care le-a avut în spectacole, soții Socea și instrumentiștii acestui grup au decis să revină la

ProEtnica (joi, 24 august). Lor li se adaugă în acest an formația "Gan HaSirim" (Grădina Cântecelor) din București, un grup vocal-instrumental cu un repertoriu bogat de melodii în limba ebraică și idiş ce va fi prezent pe scena festivalului în zilele de 25 și 27 august.

O prezență așteptată în festival este cea a standului de carte al Editurii Hasefer care s-a impus în peisajul cultural românesc printr-o serie de volume prestigioase din literatura română și universală, cărți apărute cu o grafică excepțională, la prețuri accesibile. Volumele ce vor putea fi cumpărate de la Hasefer reprezintă, în primul rând, apariții recente recenzate pe larg în publicațiile culturale din România.

Luciana Friedmann

Dansuri albaneze pe scena Festivalului

Ca și în anii trecuți, pe scena Festivalului a evoluat și grupul de dansatori ai ansamblului Serenada. De data aceasta, în fața spectatorilor a fost prezentat un grupaj de dansuri din regiunea centrală a Albaniei, care cuprinde capitala, Tirana, dar și vechea

capitală a eroului Skanderbeg, orașul Kruja. Este o zonă muntoasă, în care principala ocupație oamenilor este creșterea animalelor, lucru care se vede și din mișcarea scenică a dansatorilor. Sunt, prin urmare, dansuri ciobănești, la care iau parte exclusiv bărbații. Dansuri aspre, cu mișcări decise, la fel ca și oamenii din partea locului. Muzica are și ea tonuri grave, glasurile cântăreților împletindu-se și individualizându-se conform liniei melodice. Din când în când, din melodie răzbate o nuanță stranie, ca o săgeată trimisă în adâncul cerului, venind parcă din ținutul legendelor și baladelor veșnice. Este pecetea de virilitate al acestui popor de munteni, greu încercat în cursul istoriei

lui chinuite.

Grupul de dansatori al ansamblului Serenada (organizat sub patronajul Asociației Liga Albanezilor din România) știe să redea cu exactitate bărbăția acestor dansuri, reușind să-i uimească an de an pe spectatorii Festivalului prin robustețea interpretării, exactitatea de cronometru a mișcărilor, stricta coordonare a dansatorilor. Îi amintim, ca o recompensă pentru minunatul dar pe care ni-l fac an de an pe scena Festivalului: Nicolae Popa (liderul grupului), Gabriel Radu Mic, Ionuț Cimpoieru, Dragoș Teodorescu, Liviu Popescu, Alexandru Purcaru.

Marius Dobrescu

Istoria Rromilor Aspecte Episodul I

Rromii nu au o istorie scrisă, au însă o istorie orală transmisă din generație în generație. Poporul, poate cu cea mai controversată istorie, negăsită și creionată cu greutate și în zilele noastre, pe baza documentelor și a izvoarelor lingvistice și culturale, își are începuturile în urmă cu aproape 2000 de ani, în ținutul Punjab din mirifica Indie. Din spațiul indian, având o suprafață de peste 3 milioane de km pătrați, având în prezent peste 1600 de limbi și dialecte, au migrat către Europa multe popoare sub numele de indoeuropeni. Rromii sunt ultimii dintre aceste popoare, strămoșii lor stră-r romi puteau fi unul dintre numeroasele popoare nomade care cutreierau sub continentul indian, nevoiți fiind datorită deselor conflicte între statele indiene sau de invaziile musulmane să se mute dintr-o parte în alta sau chiar să migreze. Nu se știe dacă strămoșii rromilor și-au constituit un stat propriu sau dacă au fost incluși în formațiuni statale străine lor, dar este foarte probabil că sub dinastia Gupta (320-647 D.Hr) care a reunit aproape întreaga Indie sub o conducere comună, strămoșii să fie cuprinși în cadrul imperiului. Studiile moderne ale unor istorici și lingviști afirmă că începutul lungilor migrații a început în sec. III D.Hr când

șahul Andashir (224-241 D.Hr) cucerește și transformă nordul Indiei într-o colonie a Persiei, în aceste condiții strămutarea rromilor s-a produs treptat și într-un mod pașnic.

Migrarea rromilor din India a fost un proces complex, desfășurat pe parcursul mai multor secole, într-un spațiu geografic foarte întins. Existau se pare, mai multe grupuri de rromi înrudite între ele conduse de prinți și care practicau meșteșuguri comune. Plecarea lor către Persia și de aici mai departe, nu s-a produs simultan, ci în valuri, în perioade și lent, în funcție de posibilitatea de a găsi hrană și de a-și vinde produsele meșteșugărești. Se consemnează în Cartea Yaminilor scrisă în sec. al XI-lea D.Hr de către arabilul Al. Utbi, vinderea întregii populații din nordul Indiei, căzută în robia afganului Mahmoud Ghazni în anul 1018, regele imperiului persan ca muzicanți și ca meșteșugari. Este poate prima etapă în drumul rromilor către lumea din vest. Până în estul imperiului Bizantin grupurile de rromi au avut un drum și o istorie comună, de aici s-a petrecut despărțirea lor în trei grupuri din motive necunoscute încă astăzi. Ramura "rom" sau de nord ar fi luat drumul prin Caucaz și latua de N-V a Mării Negre, Peninsula Balcanică și de aici în Europa.

Cei din ramura "rom" sau de S-V sau îndreptat spre Sinai, Palestina, Egipt și celelalte țări ale Africii de Nord, de unde în grupuri mici au traversat Mediterana și au ajuns în Spania în timpul stăpânirii arabe. Ramura "rrom" sau de vest, cea mai numeroasă și-a continuat drumul în imperiul Bizantin, unde a rămas câteva secole, de unde și-a continuat drumul spre Europa Centrală și de vest intrând cu statutul de oameni liberi. Prima atestare documentară a rromilor în Țara Românească datează din anul 1385 când domnitorul Dan I dăruiește mănăstirii Tismana pe lângă bunuri mobile și imobile și "40 de sălașe de atigani". Mărturii indirecte despre existența rromilor se găsesc în perioada domnitorului Vladislav Vlaicu (1364-1376).

În Moldova, în anul 1414, un act din 2 august de la Suceava îl amintește pe

Alexandru cel Bun care dăruiește lui pan Ioader Pitic pentru "credincioasa lui slujbă" trei sate, dintre care unul de țigani unde au fost "creji", Lie și Țiganești, iar în anul 1428 fiind dăruite Mănăstirii Bistrița 31 sălașe de rromi. Tot în Moldova, în anul 1595 se pomenește de domnitorul rom Ștefan Răzvan, om învățat și cunoscut bine de către Mihai Viteazul, care arăta că a fost supus al său în Țara Românească.

În Transilvania, între anii 1390-1406 sunt amintiți 17 rromi de origine de cort aflați sub stăpânirea unui oarecare boier Costea a lui Mircea cel Batrân din Țara Făgărașului.

Rromii ajunși în Europa Centrală și de vest întâlnesc situații diferite de la o țară la alta și de la o perioadă la alta. Așa bunăoară în sec. XV și XVI, prezentând scrisori de la regii Ungariei, ai Poloniei sau de la prinții Boemiei, conducătorii grupului de rromi ajung în vestul Europei și sunt primiți la principalele curți princiare. Regii Franței le-au oferit protecție considerându-i buni creștini. Întreaga populație venea sa-i vadă pentru modul lor de viață și îmbrăcămintea atât de diferită de ale lor Rromii pretindeau că au venit din Egipt ca pelerini la locuri Sfinte și au rătăcit drumul. Acest mariaj fericit între rromi și popoarele cu care au luat contact n-a durat mai mult de sec. al XVII-lea când atitudinea și binevoiența față de ei s-a schimbat datorită modului de viață nomad diferit de al popoarelor europene. Prin mișcarea lor continuă în țările respective, rromii erau percepuți ca destabilizatori ai ordinii interne și ai siguranței statelor. Așa s-a ajuns să fie adoptată o legislație represivă în toate statele europene, mergând până la exterminarea lor în Spania. În linii mari, migrația rromilor se sfârșește la finele sec. al XV-lea. Cea mai mare parte din ei sedentarizându-se ajung robi domnești, boieresti și mănăstirești în țara românească și în Moldova. În schimb cei rămași în imperiul Otoman și care au adoptat religia mahomedană, beneficiază de condiții de viață mai bune.

În Transilvania rromii nu au fost rromi, ei erau organizați după modelul românesc într-un voievodat, care avea o largă autonomie judiciară și era condus de un voievod. Acest fapt era amintit în Aprobate, constituția de atunci a Transilvaniei. În anul 1422, regele Sigismund confirma voievodului Ladislau dreptul de judecată asupra supușilor lui rromi. În sec. al XV-lea apare funcția de mare voievod al "țiganilor" care era numit de rege sau de principele Transilvaniei din rândul nobilimii. La 1541 această funcție era deținută de Mathias Nagy și de Thomas de Aiud. Funcția de mare voievod al țiganilor este menținută până în anul 1589 când Dieta Transilvaniei hotărăște desființarea ei, dar se mențin funcțiile de voievozi locali până în anul 1679 ultimul cunoscut fiind Șerban Comsut din Țara Făgărașului. În perioada împărătesei Maria Tereza (1740-1780) au fost date patru decrete de asimilare a rromilor din Ungaria și din vestul României de azi în care se arăta: pentru eliminarea nomadismului legarea lor de un anumit loc; plata imozitelor la stat; nu puteau deține cai și căruțe, iar pentru părăsirea satului aveau nevoie de autorizație. Rromilor li s-a dat denumirea de "tărani noi" sau "unguri noi"; tinerii peste 16 ani îndeplineau serviciul militar; se desființa jurisdicția voievodului asupra rromilor, ei fiind supuși sistemului administrativ obișnuit; se interzicea folosirea portului și a limbii rromani; se interziceau căsătoriile între rromi, iar căsătoriile cu persoanele din altă etnie sunt strict reglementate.

În aceeași direcție și cu același scop, fiul Mariei Tereza, Iosif al II-lea (1780-1790) prin ordonanța din 9 octombrie 1783 vine să modifice statutul rromilor din Ungaria și Transilvania decretând printre altele: "rromilor le este interzis să mai locuiască în corturi"; este desființată autonomia lor judiciară; pentru o bună evidență fiscală le este interzisă schimbarea numelui, iar casele lor trebuiau numerotate; se iau măsuri de alfabetizare a copiilor sub răspunderea preotului; în vederea sedentarizării feudale trebuie să le dea pământ pe care trebuie să-l

muncească; este interzis cerșitul; copiii rromi mai mari de patru ani vor fi repartizați în localitățile vecine pentru educație în familiile de țărani români sau maghiari; nu mai pot practica comerțul cu cai; lăutaria este văzută ca un lucru rușinos. La 22 august 1785 Iosif al II-lea desființează iobăgia. Chiar dacă mai târziu în Moldova în anul 1855 la 22 decembrie și respectiv în Țara Românească la 20 februarie 1856 se dezrobesc rromii, devenind oameni liberi, cei mai mulți dintre ei au rămas legați de pământ de stăpânii lor. Datorită lipsei de măsuri luate de stat pentru îmbunătățirea în mod real a modului de viață a rromilor dezrobiți, urmează o a doua migrație a lor spre Europa, Rusia, America de Nord, America de Sud, Nordul Africii, Australia și Noua Zeelandă.

Limba pe care o vorbesc rromii se numește limba rromani, este o limbă nuanțată, bine încheagată și puternică care a răzbit prin vicisitudinile timpului. Are rădăcini în limba sanscrită și în limba hindusă. Datorită faptului că limba n-a beneficiat de specialiști, ea și-a pierdut din puritate prin înglobare de cuvinte străine din teritoriile pe care le-a străbătut. Cu toate acestea rromi de pe tot intinsul globului se înțeleg vorbind limba rromani.

Bibliografie:

Petre Petcuț, *Istoria rromilor. Casetă trilingvă (română, rromani, maghiară)*, Media Pro Music- UNICEF, 2002

Gheorghe Sarău, *Rromii, India și limba rromani*, București, Editura Kriterion, 1998

Delia Grigore, *Purane Goghimate. 1001 Proverbe rrome*, București, Editura Centrului Rromilor pentru Politici Publice "Aven Amenta", 2002

Potra George, *Contribuțiuni la istoricul țiganilor din România*, București, Mihai Dascăl Editor 2002

Achim V., *Țigani în Istoria României*, București, Editura Enciclopedică 1998

Dr. Vasilea Burtea, *Rromii în sincronia și diacronia populațiilor de contact*, București, Ed. Lumina Rex 2002

Neagu Djuvara, *Între Orient și Occident. Țările române la începutul epocii moderne (1800-1848)*, Buc. Ed. Humanitas 1995

Petre Matei și Vasile Ionescu, *Rromii în Istoria României. Antologie și bibliografie* 2002

Minorități etno-cultu rale. Mărturii documentare. Țigarii din România (1919-1944). Cluj 2001

Inspector social - **Demeter ZOLTAN**

CONFERINȚELE PROETNICA

Ediția 2006 a Festivalului ProEtnica cunoaște și în acest an o consistentă dimensiune științifică, asigurată prin intermediul conferințelor susținute de cercetători consacrați în studiul diverselor aspecte ale vieții comunităților etnice și religioase din România.

Această componentă a Festivalului, poate mai puțin atractivă publicului larg, preumblător în aceste zile toride pe ulițele patinate ale vechiul burg, este asigurată de către Institutul de Studii Internaționale (ISI) al Universității Babeș-Bolyai, colaborator în organizarea Festivalului chiar de la debutul din 2000, alături de Asociația Centrul Educațional Interetnic pentru Tineret Sighișoara și de comunitățile etnice.

Cei care au avut curiozitatea să participe la deschiderea acestei secțiuni a festivalului au avut ocazia de a audia, o primă conferință, susținută de către dl. Profesor Andrei Marga, președintele Consiliului Academic al acestei prestigioase instituții de învățământ superior dujean, universitate care, ne simțim obligați în a sublinia aceasta, are "ca principală direcție de dezvoltare multiculturalismul, având în rândurile sale studenți, respectiv cadre didactice de etnie română, maghiară, germană și romă". Sigur, obiectivul UBB este unul educativ, însă el vine ca o reflexie a puternicului caracter intercultural și interconfesional al Transilvaniei (sau/și: Ardeal - Erdely - Siebenburgen).

Cu o multitudine de comunități etnice și cu șapte denominațiuni creștine, la care se adaugă cea mozaică, Transilvania cunoaște, și nu credem a cădea în păcatul exagerării, o situație aparte, în Europa centrală și de sud-est, dacă nu chiar la nivelul continentului.

Interculturalismul (în sens etnic și confesional) este prezent nu numai în spațiul transilvan, dar și la nivelul întregii țări iar Festivalul, cu a sa deviză europeană - Unitate în diversitate, este unul din argumentele în acest sens. Însă pentru Ardeal - Erdely - Siebenburgen acest concept are particularități aparte prin aceea că, aici, permanenta și

multipla - de cele mai multe ori fecundă, interacțiune a oamenilor din diversele comunități se petrece firesc, natural, chiar dacă identitățile sunt "tari" și s-a u format nu doar prin raportare reciprocă, ci și prin opoziție și conflict. Conflictul este acum de domeniul trecutului, chiar dacă, și aceasta este oarecum de la sine înțeles, prezența "celuilalt" este privită și apreciată prin apartenența sa etnică, dar, nuanță care pentru restul țării este vizibilă mai puțin, și prin confesiunea ardeleanului. "Celălalt" ar trebui completat aici cu "cel de alături", situație care se consacră, de cele mai multe ori, firesc, în timp, iar nu precum în "banlieu-urile" pariziene unde eterogenitatea etnică a celor care populează cartierele-dor mitor este menținută administrativ.

"Multilingvism" și "interconfesionalism" sunt alți doi termeni ai ecuației de înțelegere a Transilvaniei, văzută ca un studiu interesant de caz al conceptului de multiculturalism, inter-structurat și funcțional, chiar dacă instituționalizarea sa va mai avea, poate, de așteptat. Este nu puțin dacă ne gândim, bunăoară, la cazul Belgiei, sau - extrem, la cel al Irlandei de Nord, unde oamenii și cartierele se separă prin garduri și sârmă ghimpată iar drumul casă - loc de muncă de foarte multe ori se dublează pentru a nu traversa teritoriul unde ești considerat un intrus de neacceptat, doar prin faptul că ești un "celălalt".

Multilingvism, deci existența consacrată în timp, într-un spațiu relativ restrâns a mai multor limbi materne și funcționale în toate aspectele de viață cotidiană, uneori concurente, chiar opresive una față de cealaltă, dar mereu prezente și minim respectate. Interconfesionalism, sau prezența unei pluralități de religii, și de confesiuni (în cazul transilvan, creștine) care se acceptă și se respectă reciproc, unde convertirea forțată este un păcat, iar folosul comun al lăcașului de cult este o practică curentă.

Sigur, multiculturalismul este doar o parte foarte secvențială a chestiunii, chiar dacă specifică societății

transilvane, iar acest model de integrare - compunere etnică (în sensul anglo-saxon, de combinarea a mai multe părți, astfel încât acestea să funcționeze împreună, mai trebuie spus faptul că, în latină, "integrare" înseamnă "a reînnoi", dar și "a restabili ceva cum a fost", situație care permite un joc complex de interpretare a semnificațiilor conceptului de integrare interculturală) cunoaște inferențe din partea unei multitudini de factori exogeni, pentru aminti doar raportul stat - comunități/comunitate particulară, sau raportul stat-confesiune.

Sâmbătă (19 august) - conferința Profesorului Andrei Marga a avut ca subiect tocmai chestiunea secularismului (raportul Stat - Biserică sau Societate - Biserică) în condițiile societății post(-)moderne. Modernitatea, ca expresie a unei autorități raționale în explicarea și alcătuirea societății, cunoaște, pe întreg parcursul secolului trecut, reacții de reevaluare a diverselor aspecte ale cunoașterii, care, idee centrală a post-modernismului, cuprinde tot ceea ce este exterior unui individ, astfel încât raționalitatea nu poate atât de sigură pe cât o proclamă Iluminismul. Domnia sa prezintă conceptul de post-secularism, în jurul căruia construiește o prezentare extrem de articulată metodologic, conceptual și bibliografic.

În cursul conferinței, care a fost urmată de un dialog între auditoriu și conferențiar, profesorul clujean argumentează necesitatea revizuirii atitudinii de excludere a Bisericii ca partener de dialog cu Statul (atitudine specifică Iluminismului care este pusă în practică odată cu Revoluția Franceză și consacrată de către Statul modern în general, conform căreia trăirea religioasă aparține vieții private și nu are ce căuta în spațiul public), în condițiile în care o parte consistentă a cetățenilor europeni se consideră a fi religioși și extrem de religioși, iar legitimitatea politică în cadrul societății pare a nu mai fi asigurată doar prin jocul între actorii deja consacrați, partide politice, alegători, instituții democratice.

Sigur, pentru a continua prezentarea conferinței, aceasta nu îndeamnă întoarcerea la un model politic care să privilegieze religiosul și manifestările sale publice și instituționale, ci doar găsirea unui modus vivendi paradigmatic care să permită integrarea potențialului valorilor sale morale și de legitimare politică.

Duminică, 20 august, am avut prilejul audierii conferinței „Repere pentru o istoriografie a romilor”, susținută de către dl. **Lucian Nastasă**, (Doctor, cercetător la Institutul de Istorie „George Bariț” din Cluj) urmată de lansarea volumului „Stat, majoritate, minoritate”. Chestiunea naționalităților din România al d-lui Adrian Ivan (director executiv al Institutului de Studii Internaționale, Doctor în Relații Internaționale și Conferențiar în cadrul Catedrei de Istorie Contemporană și Relații Internaționale al UBB).

Dl. Lucian Nastasă trece în revistă și comentează aportul științific al celor care au fost „interesați de trecutul țiganilor” (trebuie spus că pentru domnia sa „țigan” reprezintă un termen care cuprinde greutatea unei consacrarți lingvistice și nu un peiorativ).

De la începuturi, odată cu lucrarea din 1837 a lui Mihail Kogălniceanu, „Esquisse sur l'histoire, les moeurs et la langue des cigains” (Schită asupra

istoriei, moravurilor și limbii țiganilor) și pînă în ultimul deceniu al secolului trecut, atenția acordată istoriei acestei comunități nu a fost „deosebită”. În afara lucrării mai sus menționate, până către cel de-al doilea război mondial „preocupări temeinice în reconstrucția trecutului populației țigănești nu prea au existat”, cu câteva excepții, autohtone: B. Constantinescu - Probe de limba și literatura țiganilor din România (1878), Dimitrie Dan - Die Zigeuner in der Bukowina (1983), Octav G. Lecca - Istorie a țiganilor (1989) și occidentale: A. Poissonnier, J. Vaillant și Alex. Russel.

Către mijlocul secolului XX (1939) avea să apară „prima sinteză realmente științifică”, sub semnătura lui George Potra - Contribuțiuni la istoricul țiganilor din România, autorul fiind implicat în mișcarea de emancipare a acestei etnii în perioada interbelică (din septembrie 1933 făcea parte din comitetul provizoriu al Uniunii Generale a Rromilor, președinte fiind la acea vreme Gh. A. Lăzureanu-Lăzurică). Dl. Lucian Nastasă elogiază activitatea științifică a lui George Potra, care deși rămâne doar profesor în învățământul secundar va avea, între 1943 - 1981, o „activitate pe tărâmul științelor istorice (...) deosebit de fecundă și mult apreciată”, prin explorarea unor diverse fonduri arhivistice, rezultând lucrări precum: Hanurile bucureștene, Petrache Poenaru, Bucureștii de altă dată. Interesul lui G. Potra pentru trecutul rromilor are trei dimensiuni: ponderea numerică a membrilor acestei etnii în

spațiul românesc, cantitatea „impresionantă” a documentelor relative la această etnie și lipsa unor studii temeinice și de calitate asupra lor. Abordarea este tridimensională - istorie propriu-zisă, etnologie și lingvistică și cuprinde inclusiv 83 de regeste ale unor documente referitoare la această comunitate, pentru intervalul 1483 - 1599 și alte 156 de documente pentru perioada 1600 - 1804.

Preocupările de după 1945 sunt relativ restrânse și privesc doar Evul Mediu și începuturile societății românești moderne, asta și datorită faptului că instaurarea regimului comunist „a marcat începutul unei ere de asimilare forțată a romilor”.

După 1989 se constată „reangajarea istoricilor” vis-a-vis de această chestiune, mai întâi din partea specialiștilor din afara țării: Sam Beck, cu un studiu despre originea țiganilor din România, în anul 1989 și David Crowe - The Gypsy Historical Experience in Romania, urmate de studiul lui Nicolae Gheorghe, apărut în spațiul academic occidental al anului 1992.

Prima sinteză aparține lui Viorel Achim - Țiganii în istoria României (1998), lucrare pe marginea căreia au avut loc majoritatea dezbaterilor găzduite de finalul conferinței. Autorul este primul care tratează deportarea romilor în Transnistria, în timpul regimului Ion Antonescu. Această temă a intrat și în atenția altor cercetători, precum: Radu Ioanid, Dumitru Șandru și Dorel Bancos, acesta din urmă cu „o excelentă lucrare”, din 2002, - Social și național în politica guvernului Ion Antonescu.

Același ultim deceniu al secolului XX cuprinde lucrări care tratează istoria țiganilor sub diverse aspecte, inclusiv abordări care pleacă de la istoria orală - Al Jivan, de la demografia istorică - I. Bolovan, de la etnologie - Vasile Burtea sau de la socio-istorie - Margareta H. Beissinger. (Pentru o bibliografie completă se poate consulta Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală din Cluj, <http://www.edrc.ro>).

- va urma -

Alin Nicula

Retete culinare albaneze

Byrek cu praz

Ingrediente pentru șase persoane: 1 kg de praz, 4 ouă, 1 ceașcă de lapte, 200 gr. cașcaval, sare, piper, pătrunjel tocat fin, 150 gr. unt sau margarină, 500 gr. foi de plăcintă.

Puneți într-o tigaie jumătate din cantitatea de unt, împreună cu prazul tăiat mărunt și lăsați-le să se călească circa zece minute la foc potrivit. Adăugați pătrunjelul, sarea și piperul și luați de pe foc. Amestecați cu telul ouăle și laptele, adăugați apoi cașcavalul și prazul călit, și veți avea gata umplutura. Ungeți apoi tava (tipsia) cu puțin unt topit și puneți jumătate din foile de plăcintă, una câte una, după ce le-ați uns cu unt topit. Adăugați umplutura peste foile de plăcintă, după care puneți restul de foi, unse cu restul de unt topit. Tăiați plăcinta (crudă) în bucăți și băgați-o în cuptor, la foc potrivit, circa 35 de minute. Se poate servi caldă sau rece.

Pite cu carne de pui

Ingrediente pentru 4-6 persoane: 1 piept de pui tăiat mărunt, 3-4 cepe tăiate în felii rotunde, 200 gr. brânză de Roquefort tăiată în cuburi mici, 200 gr. cașcaval sau parmezan tăiat șuvițe, pătrunjel, sare, piper, 200 gr. unt, 500 gr. foi de plăcintă

În untul topit se călește ceapa tăiată în felii circa 5-10 minute. Se adaugă pieptul de pui, sarea, piperul, brânza, cașcavalul sau parmezanul și pătrunjelul. Se amestecă și se lasă pe foc mic 10 minute să se călească. Se unge cu unt topit fundul tăvii și se așează foile de plăcintă, una câte una, unse și ele cu unt topit. Se pune amestecul peste foi, apoi se acoperă cu restul de foi, creștându-se la suprafață cu un cuțit. Se lasă în cuptor să se coacă circa 30 de minute, la foc potrivit.

Bërzolla de vițel cu ciuperci

Ingrediente pentru șase persoane: șase bucăți antricot de vițel, 200 gr. unt, 1 kg. ciuperci, zeama de la jumătate de lămâie, pătrunjel tăiat mărunt, sare, piper, puțin cimbru

Alegeți antricoatele (nu de la un animal mare) în așa fel încât să fie

fragede și să aibă o culoare roz-roșiatic. Tăiați-le vinele sau zgânciurile cu un cuțit, apoi băteți-le cu ciocanul de lemn. Puneți-le sare și piper, adăugând puțin cimbru, după care prăjiți-le în tigaie cu unt la foc potrivit, circa 10 minute. Adăugați ciupercile tăiate felii, pătrunjelul, zeama de lămâie și lăsați-le să fiarbă înăbușit circa 15 minute împreună cu antricoatele. Bërzolla se servește alături de ciupercile calde și, la dorință, cu cartofi prăjiți.

Baclava

Ingrediente: un pachet de unt, 500 gr. foi de plăcintă, miez de nucă, 1 kg. de zahăr (sirop)

Pe fundul tăvii se întind 4-5 foi de plăcintă, care se ung cu unt topit. Se așează deasupra o altă foaie, peste care se pun câțiva stropi de unt și se presară nucă măcinată. Se fac straturi succesive de foi de plăcintă, tratate în același fel. La sfârșit se face încă un strat de 4-5 foi unse cu unt, care acoperă toată compoziția. În această fază, conținutul tăvii se taie în romburi sau pătrate, după care tava se bagă în cuptor până ce foile de deasupra se rumenesc. Peste prăjitura fierbinte se toarnă siropul rece, care este încorporat rapid și complet de aluatul scos din cuptor. Dacă ar fi să se respecte întocmai tradiția, ar mai trebui strecurată, printre foile de plăcintă, o monedă de argint. Se spune că acela care o va găsi, în noaptea de Revelion, va avea noroc de bani în anul care vine.

(după "Guzhina ne familje", Shtepia botuese "Iliria", Tirana 2002)

Șuncă umplută cu spanac

12 felii de șuncă fără grăsime
600 grame spanac
250 grame urdă de vaci
50 grame cașcaval
25 grame unt

Se spală spanacul, se docotește cu puțină sare apoi se strecoară bine, se toacă fin și se prăjește într-o tigaie cu untul.

Într-un alt vas, se amestecă spanacul cu urda și cu cașcavalul ras, amestecând

bine cu o lingură de lemn.

Se pune puțin din această compoziție peste fiecare felie de șuncă, se rulează și se așează pe un platou, pe care se servește.

Chifle gustoase

Felii de pâine albă
Roșii
Ulei de măsline
Busuioc uscat
Cașcaval ras
Sare

Se prăjesc feliile de pâine pe ambele părți; cât timp sunt fierbinți se presară cu sare, busuioc și se ung cu ulei de măsline.

Între timp, roșiile se taie în felii de un centimetru grosime, se curăță de sămburi și se prăjesc. Se așază pe feliile de pâine unsă.

În final, se rade cașcaval pe deasupra fiecărei felii.

Se servesc calde.
Poftă bună!

Salată albaneză

Ingrediente:
- 5 ardei grași mari
- 6 roșii frumoase
- 2 legături de mărar
- 2 legături de pătrunjel
- 4 cartofi fierți
- 4 lingurițe cu stafide
- 6 linguri cu iaurt
- 4 linguri cu ulei
- 3-4 cepe
- sare, piper

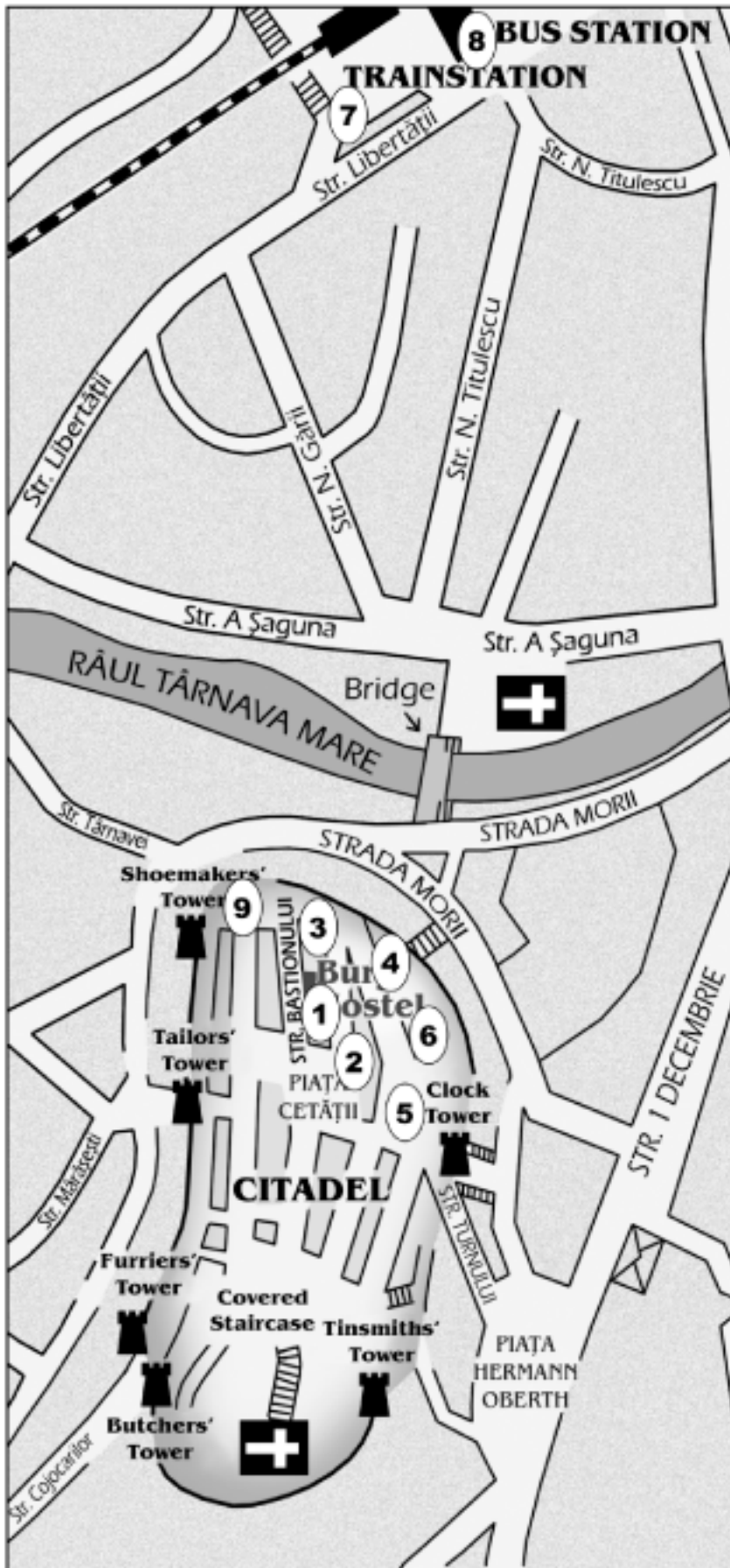
Mod de preparare:

Se pun într-un castron sau într-o cratiță și se freacă cu sare ardeii tăiați rondele și ceapa tăiată feliuțe. Se acoperă și se lasă 15 minute.

Separat se pun într-un castron cartofii fierți, tăiați cubulețe, ceapa și ardeii storși bine, mărarul și pătrunjelul tăiate mare.

Într-o farfurie adâncă se pregătește un sos din ulei, o linguriță de sare, puțin piper și iaurtul, bătând cu furculița sau amestecând cu o lingură de lemn.

Se toarnă sosul peste salata din castron, se amestecă cu restul și se dă la rece.

Harta cu locațiile Festivalului ProEtnica

1. Asociația Centrul Educațional Interetnic pentru Tineret - IBZ - sediul organizatorului Festivalului ProEtnica; Centru de presă
2. Piața Cetății - Scenă concerte
3. Școala de muzică - Expoziții
4. Sala Primăriei - Conferințe
5. Între Turnul cu Ceas și Biserica Mănăstirii - Standurile comunităților etnice
6. Între Biserica Mănăstirii și Primărie - Scena interactivă
7. Gara
8. Autogara
9. Piața Turnul Cizmarilor - Teatru de păpuși -Centrul Cultural „Petre Țuțea“